

บทที่ 1

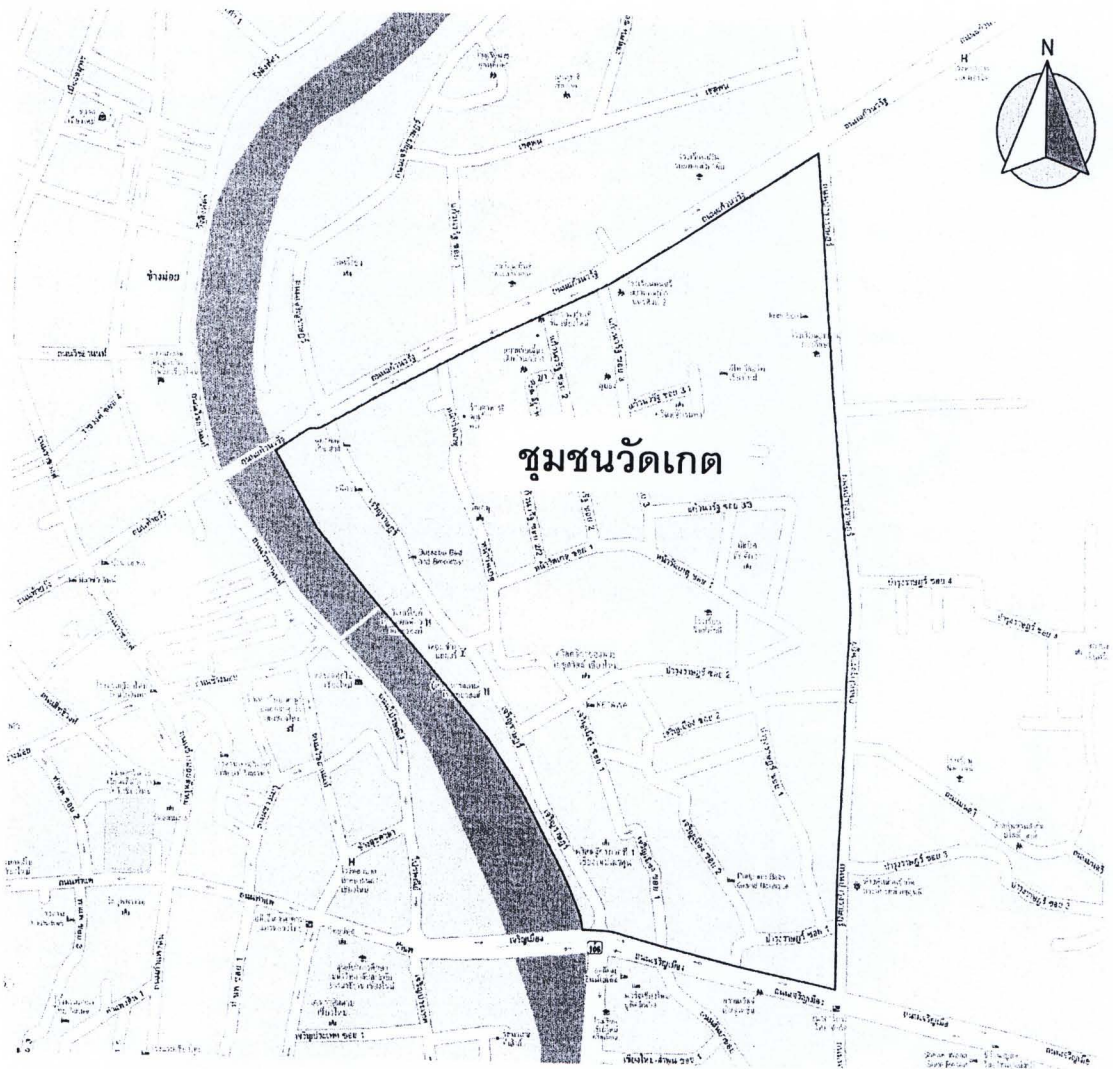
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีความสำคัญเพิ่มขึ้น ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชนหันมาให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวมากขึ้น เห็นได้จากนโยบายของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้เน้นการโฆษณาประชาสัมพันธ์และการตลาดทั้งภายในประเทศและต่างประเทศอย่างต่อเนื่องด้วยงบประมาณจำนวนมหาศาล ส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวกันอย่างมาก เมื่อพิจารณาถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและตัวเลขรายได้จากการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ทำให้ทั้งภาครัฐและเอกชนต่างก็เชื่อว่าการท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้แก่ท้องถิ่น โดยละเลยต่อการคำนึงถึงผลเสียที่จะตามมาจากการท่องเที่ยวที่มีผลต่อสังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเปรียบเสมือนเหรียญสองหน้า ด้านหนึ่งสามารถสร้างความเจริญเติบโตและการพัฒนาเศรษฐกิจไปสู่ชุมชน ในขณะที่อีกด้านหนึ่งก็สามารถส่งผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนได้เช่นกัน ซึ่งหากปล่อยให้เป็นอย่างนี้ย่อมส่งผลร้ายต่อการท่องเที่ยวโดยรวมของประเทศได้ในอนาคต และอาจขัดแย้งกับนโยบายของภาครัฐในการนำการท่องเที่ยวมาใช้เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และพยายามอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จังหวัดเชียงใหม่ เป็นจังหวัดท่องเที่ยวที่สำคัญภาคเหนือ มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่สืบทอดยาวนานมากกว่า 700 ปี มีแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมากมาย รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเยือนจังหวัดเชียงใหม่ในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก จึงทำให้จังหวัดเชียงใหม่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวค่อนข้างสูง จากสถิติการท่องเที่ยวในปี 2552 พบว่ามีนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ 4,343,090 คน แยกเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย 2,520,755 คน และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ 1,822,335 คน ส่งผลให้เกิดการสร้างรายได้แก่จังหวัดเชียงใหม่ในรอบปี 2552 เป็นจำนวนเงิน 32,605.79 ล้านบาท (ท่องเที่ยวและกีฬา เชียงใหม่ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2553) จากตัวเลขข้อมูลจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นว่ามีจำนวนนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่และสามารถสร้างรายได้ให้แก่จังหวัดเป็นอันมาก ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อภาพรวมการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ ส่งผลให้มีการจ้างงาน และสร้างรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น

ชุมชนวัดเกต เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำปิงด้านตะวันออกของจังหวัดเชียงใหม่ มีวัดเกตการามเป็นศูนย์กลางของชุมชน นอกจากนั้นบริเวณวัดเกตได้ชื่อว่าเป็นย่านที่อยู่อาศัยของชาวต่างชาติ เห็นได้จากอาคารบ้านเรือนเก่าที่ทรงคุณค่าทางสถาปัตยกรรม เช่น อาคารเรือนแถวแบบจีน ด้านหน้าตึกมีลายปูนปั้น เขียนสีอย่างศิลปะจีนงดงาม ชุมชนนี้ยังคงเคยเป็นท่าน้ำสำคัญของการเดินทางทางเรือระหว่างกรุงเทพฯ มายังเชียงใหม่และเมืองอื่นๆทางใต้ลงไป บริเวณนี้จึงเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่สำคัญก่อนหน้าที่รถไฟจะมาถึงเชียงใหม่

ภาพที่ 1.1 แผนที่ชุมชนวัดเกต เชียงใหม่

ชุมชนวัดเกต เชียงใหม่ เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมีประวัติศาสตร์เป็นมาอันยาวนาน โบราณสถาน โบราณวัตถุ และอาคารเก่าที่มีคุณค่า ตลอดจนวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ทำให้บริเวณย่านวัดเกตได้รับพระราชทานรางวัลอนุรักษ์ศิลปะ

สถาปัตยกรรมดีเด่นประเภทชุมชนพื้นถิ่นประจำปี พ.ศ. 2548 จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ สถาปัตยกรรมดังกล่าวเป็นสิ่งดึงดูดใจและมีความน่าสนใจทางการท่องเที่ยว แต่ในปัจจุบันชุมชนวัดเกตกำลังถูกคุกคามจากการท่องเที่ยวอันเนื่องมาจากการพัฒนาธุรกิจบริการรองรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เช่น ธุรกิจที่พักอาศัยขนาดใหญ่ ธุรกิจร้านอาหารและเครื่องดื่ม ธุรกิจเพื่อสุขภาพและความงาม เป็นต้น เมื่อพิจารณาเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจแล้วการท่องเที่ยวอาจก่อให้เกิดการสร้างรายได้ให้กับคนบางกลุ่มในชุมชนที่สามารถใช้โอกาสและอาศัยนักท่องเที่ยวเป็นลูกค้าได้เป็นอย่างดี แม้ว่าการท่องเที่ยวจะส่งผลกระทบในเชิงบวกให้แก่ชุมชนอยู่ไม่น้อย การท่องเที่ยวยังอาจส่งผลในทางลบทางด้านสังคมวัฒนธรรมด้วย เช่น อาจทำให้ค่านิยมของคนในชุมชนปรับเปลี่ยนมาสู่ระบบวัตถุนิยมมากขึ้น นอกจากนั้นระบบคุณค่าทางวัฒนธรรมชีวิตความเป็นอยู่ และความเป็นมิตรตลอดจนสัมพันธภาพของคนในชุมชนอาจเปลี่ยนแปลงไป และที่สำคัญอาจทำให้เกิดการสูญเสียเอกลักษณ์ของชุมชน และมีแนวโน้มจะเกิดการสนองในสิ่งที่ผิดกฎหมายตามคำเรียกร้องของนักท่องเที่ยวเพื่อเป็นการหารายได้อีกด้วย เช่น การขายบริการทางเพศ หรือยาเสพติด อันจะนำไปสู่ปัญหาทางอาชญากรรมมากขึ้นซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อีกทั้งเมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชนวัดเกตแล้ว หากว่าไม่ได้คำนึงถึงความสามารถในการรองรับของพื้นที่ โดยเฉพาะการพิจารณาขีดความสามารถในการรองรับด้านสังคมเป็นการพิจารณาจากความรู้สึกของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนวัดเกต เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวจำนวนมากขึ้น อาจจะทำให้ชุมชนวัดเกตประสบปัญหาอย่างรุนแรงด้านสภาพแวดล้อม ด้านกายภาพ และด้านสังคมวัฒนธรรม

จากอดีตที่ผ่านมาชุมชนวัดเกตได้รับการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากหน่วยงานภาครัฐในรูปแบบของการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว แต่ชุมชนวัดเกทยังไม่ได้มีการเตรียมการรองรับปัญหาหรือผลกระทบทางลบที่จะตามมา ไม่มีการพิจารณาการวัดขีดความสามารถในการรองรับด้านสังคมและยังไม่ได้มีการจัดการด้านการท่องเที่ยว ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรจะทำการศึกษาถึงผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนวัดเกต พร้อมกับศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนวัดเกตเพื่อหาทางลดผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยวของชุมชนในขณะเดียวกันก็สามารถนำการท่องเที่ยวมาเป็นสื่อกลางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนวัดเกต เชียงใหม่จากมุมมองของประชาชนในพื้นที่ ผู้ประกอบการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ
2. เพื่อจัดลำดับความสำคัญของผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนวัดเกต เชียงใหม่จากมุมมองของประชาชนในพื้นที่ ผู้ประกอบการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการทางการท่องเที่ยวในชุมชนวัดเกต เชียงใหม่
4. เพื่อให้ได้ข้อสรุปถึงประเด็นผลกระทบที่จะนำไปสู่การหามาตรการเพื่อลดผลกระทบทางลบต่อสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวในชุมชนวัดเกต เชียงใหม่

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาวิจัยครั้งนี้ศึกษาถึงผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนวัดเกต ดังนั้นเนื้อหาการศึกษาจึงประกอบด้วยประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. ศึกษาสภาพสังคมทั่วไปเช่น สภาพที่ตั้ง ลักษณะทั่วไปทางเศรษฐกิจ สังคม ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนวัดเกต และสภาพการท่องเที่ยวของชุมชนวัดเกต
2. ศึกษาถึงผลกระทบจากการท่องเที่ยวและจัดลำดับความสำคัญของผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนวัดเกตจากมุมมองของประชาชนในพื้นที่ ผู้ประกอบการในชุมชน ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องตลอดจนความคิดเห็นต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นพร้อมข้อเสนอแนะ
3. ศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนวัดเกต ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านจุดเด่นทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน ด้านบุคคล และด้านลักษณะทางกายภาพ ปัญหาที่พบตลอดจนข้อเสนอแนะต่อการลดปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งข้อเสนอแนะต่อการท่องเที่ยวในชุมชนวัดเกต

ขอบเขตด้านพื้นที่ โดยพื้นที่ที่ทำการศึกษามีขอบเขตในพื้นที่ชุมชนวัดเกต เขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ถนนเจริญราษฎร์ ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ซึ่งด้านทิศเหนือจดถนนแก้ววรัญ ด้านทิศใต้ จดถนนเจริญเมืองซอย 1 ด้านทิศตะวันออก จดถนนบำรุงราษฎร์ ด้านทิศตะวันตกจดถนนเจริญราษฎร์

ขอบเขตด้านประชากร ประกอบด้วย ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนวัดเกต นักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ผู้ประกอบการในชุมชนและเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนวัดเกต เชียงใหม่

1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น

เนื่องด้วยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่การศึกษาของชุมชนวัดเกต หมายถึงพื้นที่ที่ล้อมรอบด้วยถนนแคว้นวรรัฐทางด้านทิศเหนือ ถนนบำรุงราษฎร์ทางด้านตะวันออก ถนนเจริญเมืองทางด้านใต้และครอบคลุมด้านทิศตะวันตกทั้งหมดที่อยู่ติดชายฝั่งแม่น้ำปิง ซึ่งเป็นขอบเขตที่ถูกกำหนดโดยเทศบาลนครเชียงใหม่ ทั้งนี้งานวิจัยเล่มนี้พิจารณาแต่ปรากฏการณ์ด้านการท่องเที่ยวในฐานะปัจจัยภายนอก โดยมีได้พิจารณาความเปลี่ยนแปลงอันสืบเนื่องมาจากปัจจัยภายใน

1.5 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวด้านสังคม หมายถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนวัดเกตทางด้านสังคมจากการท่องเที่ยวเช่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน การได้รับโอกาสในการศึกษา การรักษาพยาบาล การร่วมกันทำกิจกรรมของคนในชุมชน ปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด การเกิดอาชญากรรม การย้ายถิ่น ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม หมายถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนวัดเกตทางด้านวัฒนธรรมจากการท่องเที่ยว โดยแบ่งเป็นวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมด้านวัตถุ เช่น อาคารบ้านเรือน วัด ประติมากรรม การแต่งกาย สิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ศิลปหัตถกรรม การแสดงศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น และวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible) เช่น การใช้ภาษา ระบบความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณี รวมถึงการเลียนแบบพฤติกรรมนักท่องเที่ยว การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมประเพณีมาเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว

ชุมชนวัดเกต หมายถึง ประชาชนที่อาศัยในเขตชุมชนวัดเกตซึ่งถูกกำหนดโดยเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยมีอาณาเขตด้านทิศเหนือจดถนนแคว้นวรรัฐ ด้านทิศใต้ จดถนนเจริญเมือง ซอย 1 ด้านทิศตะวันออก จดถนนบำรุงราษฎร์ และด้านทิศตะวันตก จดถนนเจริญราษฎร์

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อสังคม วัฒนธรรมในชุมชนวัดเกตเชียงใหม่ จากมุมมองของประชาชนในพื้นที่ ผู้ประกอบการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ
2. ทราบลำดับความสำคัญของประเด็นผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนวัดเกต เชียงใหม่จากมุมมองของประชาชนในพื้นที่ ผู้ประกอบการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ
3. ทราบความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวในชุมชนวัดเกต
4. ทราบมาตรการและแนวทางลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อสังคม และวัฒนธรรมในชุมชนวัดเกต เชียงใหม่

1.7 วิธีดำเนินการวิจัย

แยกเป็นการศึกษาได้มาจากข้อมูล 2 ลักษณะ คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

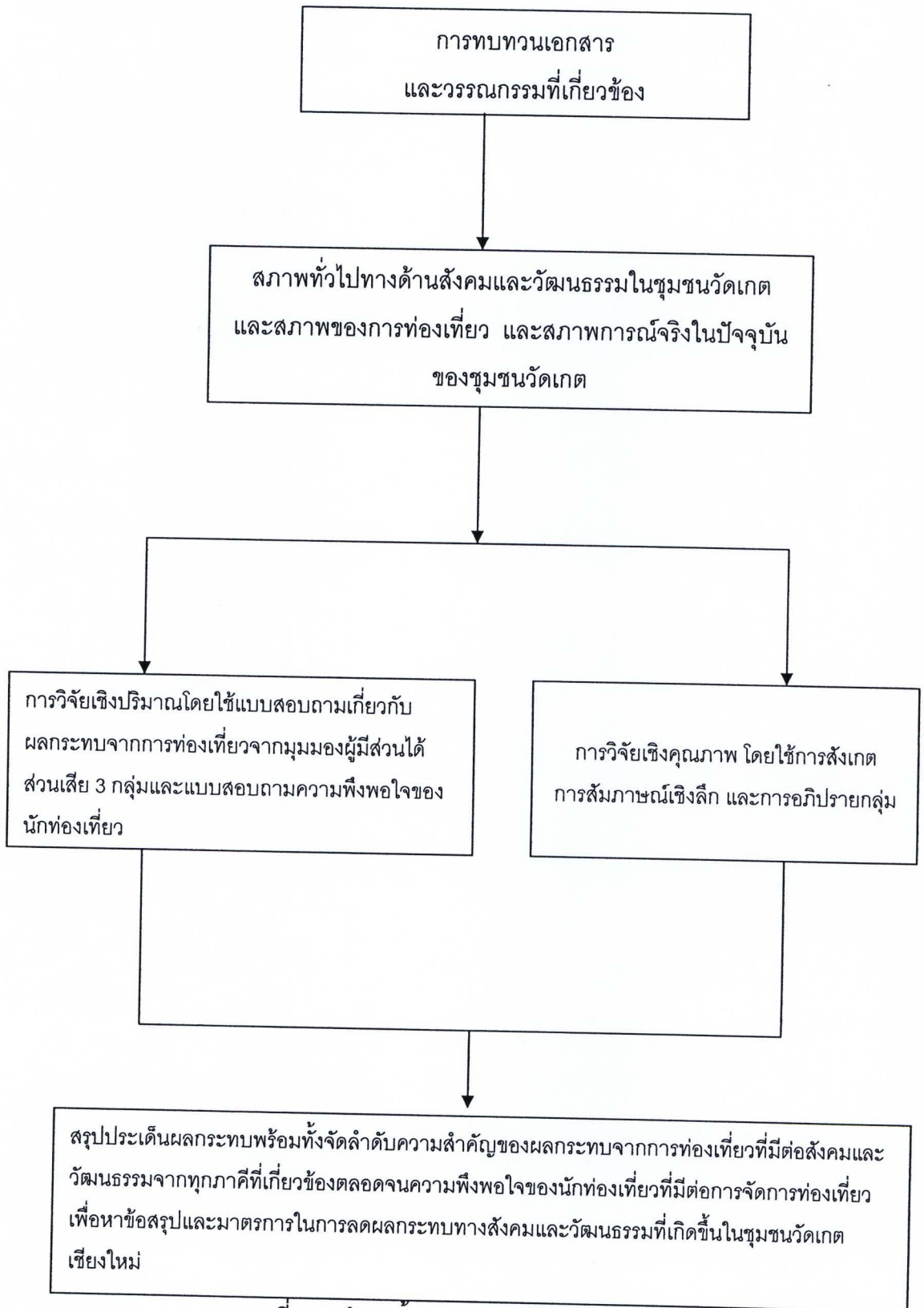
1.1 การสังเกต (Observation) จะใช้การสังเกตแบบมีโครงสร้าง (Structured Observation) เป็นการสังเกตซึ่งมีการกำหนดรายการสิ่งที่ต้องสังเกตไว้ล่วงหน้าว่าจะสังเกตอะไร จะสังเกตเมื่อไร โดยสังเกตจากการเข้าร่วมทำบุญ งานประเพณีและกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น

1.2 ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสร้างเครื่องมือแบบสอบถาม (Questionnaires) สัมภาษณ์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมของประชาชนในพื้นที่ 255 คน ผู้ประกอบการ 59 ราย ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของรัฐ 37 คน และสำรวจความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทย 390 คน

1.3 ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ประกอบด้วยการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ 19 คน สัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่ 14 คน และการอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) ร่วมกับจากประชาชนในพื้นที่ ผู้ประกอบการในชุมชน เจ้าหน้าที่ของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในชุมชนวัดเกต เชียงใหม่ รวมทั้งสิ้น 55 คน

2. ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากเอกสารทั้งในรูปแบบหนังสือ ตำรา ผลงานทางวิชาการ ผลงานวิจัย ทั้งนี้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ผลกระทบจากการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยมีการประมวลและสอบทาน จัดหมวดหมู่อย่างเป็นระบบ

1.8 ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิจัย

ภาพที่ 1.2 ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการศึกษา